

KÁRMÁN ANDRÁS

A magyar költségvetés kiadási szerkezete nemzetközi összehasonlításban

Antal László¹ szakmai munkásságának egyik központi kérdése volt a gazdaság fenntartható növekedése szempontjából adekvát költségvetési politika kérdése. Következésképpen képviselte azt az álláspontot, hogy a gazdaság versenyképességét leginkább egy kiegyensúlyozott költségvetési pozíció és a jövedelmek mérsékelt újraelosztása segíti. Mindkét feltétel akkor tud egyidejűleg teljesülni, ha a költségvetés kiadási oldala, az állami újraelosztás mértéke összhangban van a magyar gazdaság fejlettségével. Ebben a rövid írásban azt kívántam szemléltetni, hogy a magyar költségvetés kiadási szintje továbbra is jelentősen meghaladja a hozzánk hasonló fejlettségű, régióinkbeli országokét. A magasabb kiadási szint részben a múltban felhalmozott államadósság miatti, magasabb kamatkiadás következménye, részben bizonyos elszámolástechnikai tényezők is szerepet játszanak benne. Az elsődleges kiadások szintje azonban még a korrekciók elvégzése után is érezhetően magasabb versenytársainkénál, amelyben elsősorban a nyugdíj- és szociális kiadások a meghatározóak. Bár a költségvetési konszolidáció következtében a különbség az egyes kiadási tételeknél érezhetően csökken, ugyanakkor messze nem fog eltűnni.

Magyarország az elmúlt években igen jelentős eredményeket ért el a kiugró költségvetési hiány lefaragásában. A költségvetési egyensúly megteremtéséhez és a továbbra is magasnak számító adóelvonás mérsékléséhez azonban a kiadási szint további csökkentésére van szükség. Ennek során azonban érdemes a korábbiaknál nagyobb hangsúlyt fektetni a költségvetés kiadási szerkezetének alakítására, ugyanis az elmélet és a nemzetközi tapasztalatok alapján a kiadási szerkezetben végbement változások a hosszú távú gazdasági növekedés szempontjából nem tekinthetők optimálisnak. Ennek pedig kedvezőtlen hatása lehet a gazdaság növekedési potenciáljára.

1. A MAGYAR KÖLTSÉGVETÉS KIADÁSI SZINTJE NEMZETKÖZI ÖSSZEHAJONLÍTÁSBAN

Széles körben ismert összefüggés, hogy a költségvetési újraelosztás mértéke nem független a gazdaság fejlettségének színvonalától. A gazdagabb országokban az állami szerepvállalás szélesebb, ami az állami kiadásoknak a GDP-hez viszonyított arányában is

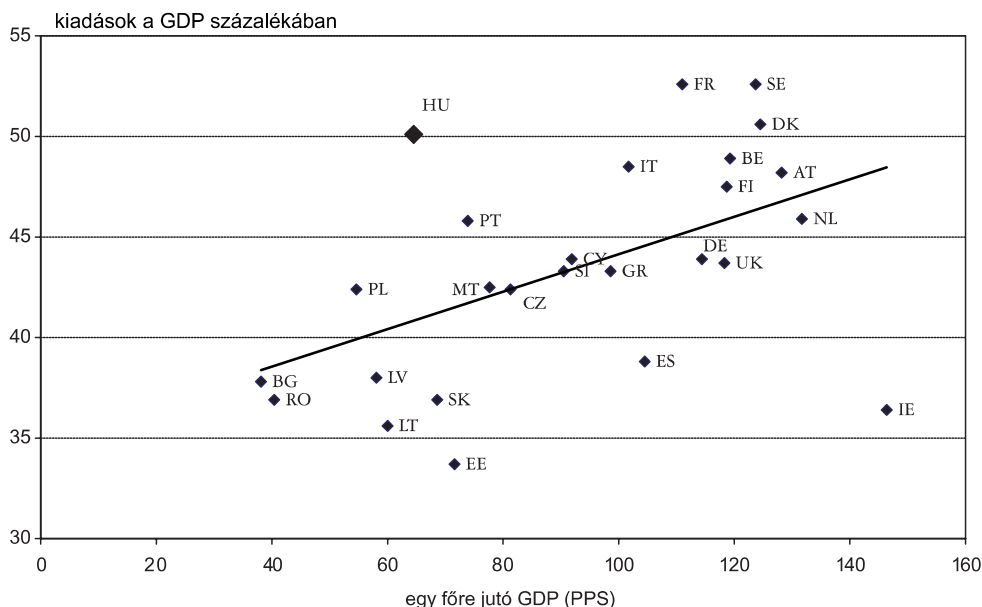
¹ Antal Lászlót kezdetben, a szakkollégiumban évekig tutoromként, majd a Pénzügyminisztériumban első főnökömként és egészen haláláig szakmai mentoromként, személyes jó barátként tisztelhettem. Őszintén csodáltam hihetetlen lényeglátását, szintetizáló képességét, csalhatatlan megérzéseit; könnyedén találta meg a mindenkori gazdaságpolitikai kihívások gyorsan változó, szövevényes kérdéseiben is az elméleti közgazdaságtan szigorú és konok összefüggéseit. És tette mindezt alázattal, szerényen, már eleve megbocsátva azt, hogy szavaira kevesen fognak odafigyelni.

tükröződik. Éppen ezért a hazai költségvetés terjedelmének nemzetközi összehasonlításakor érdemes figyelembe venni az egyes országok fejlettségbeli különbségeit.

A magyar költségvetés kiadásai 2007-ben közel 10 százalékponttal magasabbak a GDP százalékában, mint a hozzájuk hasonló fejlettségű európai országokban (1. ábra).

1. ábra

Az Európai Unió országainak államháztartási kiadásai gazdasági fejlettségük függvényében (2007)

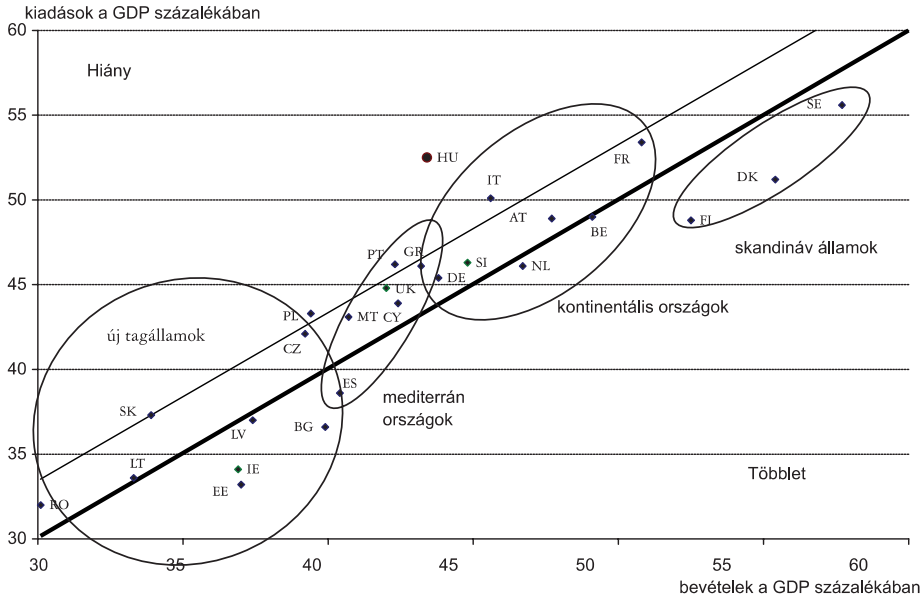

Forrás: Eurostat

A gazdasági fejlettség mellett számos más tényező is befolyásolja a jövedelemcentralizáció és az állami újraelosztás mértékét. Ezek általában összefüggnek az adott ország társadalmi berendezkedésével, értékeivel, hagyományaival. A 2. ábrán látható, hogy a fejlett országok közül a skandináv államokban kifejezetten magas, míg a kontinentális országokban ennél alacsonyabb, de még mindig jelentős mértékű az állam terjedelme. Az állami bevételek és kiadások aránya már jóval alacsonyabb a mediterrán országok esetében, és a legalacsonyabb a kelet-európai országokban. Magyarország ebből a szempontból is eltér a megfigyelt nemzetközi mintától, hiszen a 2006-os, rendkívül nagyméretű államháztartási hiányhoz a dél-európai országokra jellemző bevételi szint és a skandináv jóléti országok esetében megfigyelhető költségvetési kiadási szint tartozott.

2. ábra

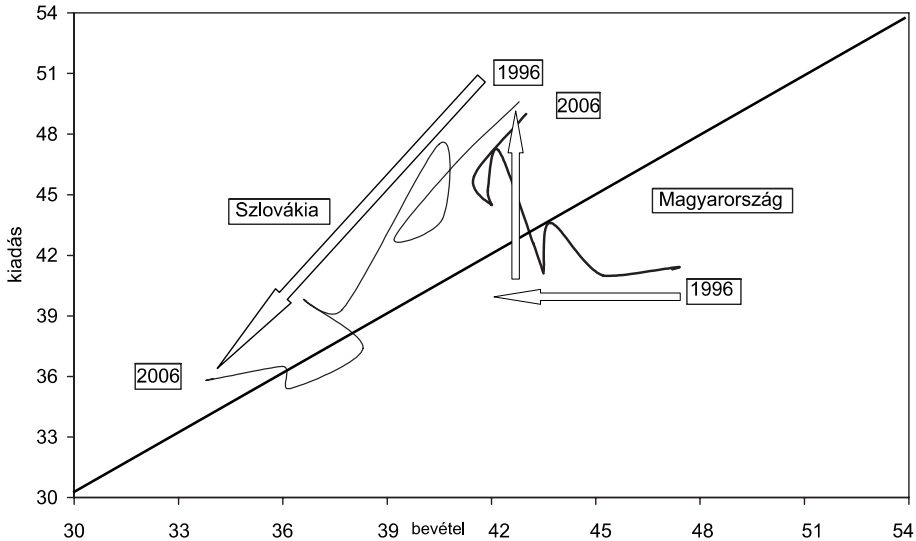
Az Európai Unió országainak államháztartási kiadásai és bevételei a GDP százalékában (2006)

Forrás: Eurostat

Magyarország divergenciája a régió többi országától az elmúlt évtizedben látványos volt (3. ábra). 1996-ban a ciklikusan igazított elsődleges kiadások szintje Szlovákiában még lényegesen magasabb volt a magyarénál, és ehhez jelentős elsődleges költségvetési hiány tartozott. Szlovákia 1996 és 2006 között azonban közel 14 százalékponttal csökkentette az állami újraelosztás és 9 százalékponttal a jövedelemcentralizáció mértékét, ezzel lényegében megteremtve a kiegyensúlyozott elsődleges költségvetési egyenleget.

**A ciklikusan igazított elsődleges kiadások és bevételek alakulása
Magyarországon és Szlovákiában (1996–2006)**

Forrás: Európai Bizottság AMECO-adatbázisa

Ezzel szemben Magyarország 10 év alatt a jelentős elsődleges többletet 5 százalékos elsődleges hiányba fordította, amit az első időszakban a szinten maradó kiadások mellett csökkenő állami bevételek, míg a második 5 évben a változatlan adóbevételek mellett GDP-arányosan növekvő kiadások okoztak. A végeredmény a régiós átlagot jóval meghaladó bevételi szint mellett is lényegesen magasabb költségvetési hiány lett.

2. A MAGYAR KÖLTSÉGVETÉS KIADÁSI SZERKEZETE RÉGIÓS ÖSSZEHASONLÍTÁSBAN

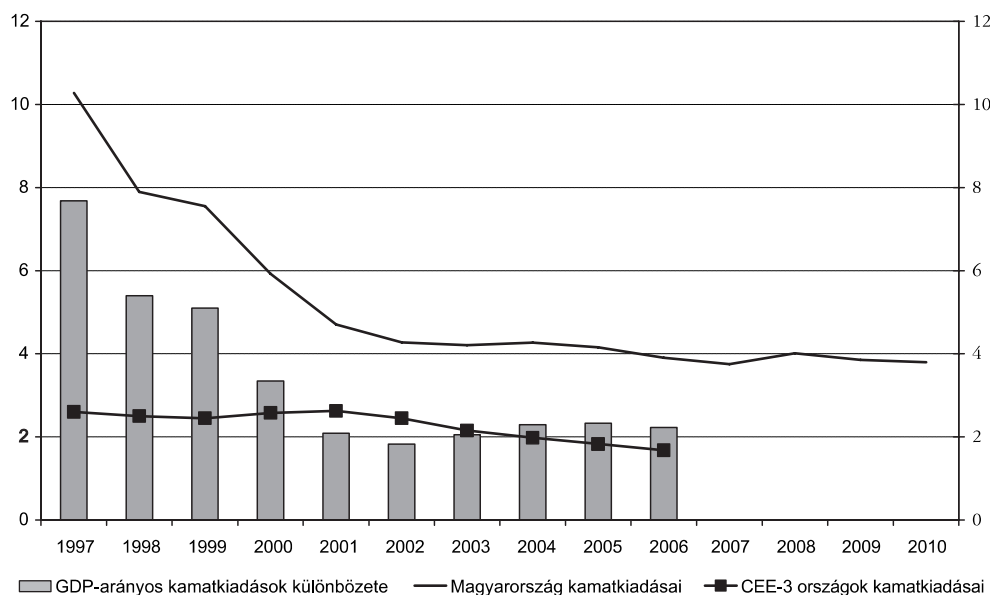
A leírtakból következik, hogy az adóelvonásnak a régiós átlagot meghaladó szintje és a magyar költségvetésnek a kétezres évekre kiugróvá vált hiánya egyaránt az állami kiadások magas szintjével függ össze. A kiadásokon belül azonban a kamatkidásokat érdemes külön figyelembe venni, hiszen ezek csökkentésére csak közvetten és hosszabb időszak alatt van lehetősége a gazdaságpolitikának.

2.1. A kamatkiadások magas szintje

Az államadósság kamatkiadásai az 1990-es évek második felében még hatalmas terhet jelentettek a magyar költségvetésnek (4. ábra). A csökkenő államadósság és az inflációval mérséklődő állampapírhozamok azonban a GDP-arányosan közel 10 százalékos szintről gyorsan mérsékeltek a kamatkiadásokat 2002-ig, azóta azonban – növekvő államadósság mellett – a kamatkiadások a GDP 4 százaléka körül stagnálnak, ami lényegesen felülmúlja a visegrádi hármak (Lengyelország, Csehország és Szlovákia) 1,7 százalékos adósságszolgálati terhet.

4. ábra

**A GDP-arányos költségvetési kamatkiadások alakulása
Magyarországban és a CEE-3 országok esetében (1997–2010)**

Forrás: Eurostat

A régiós átlagnál a GDP közel 2,5 százalékaival magasabb költségvetési kamatkiadást két – egymástól persze nem független – tényező okozza: a magyar államadósság magasabb szintje és annak magasabb finanszírozási költsége (1. táblázat). Ha ez utóbbi egy lépésben a másik három visegrádi ország szintjére csökkenne, a magyar költségvetés kamatkiadása a GDP százalékában 4,1 százalékról 3,2 százalékra esne. Ha ezzel együtt a magyar államadósság is a régiós országok szintjére csökkenne (csaknem megfelelően), akkor a kamatkiadások mértéke további 1,5 százalékponttal zsugorodna. A fenti számpéldából az is látszik, hogy a cseh, lengyel és szlovák átlagos adósságszolgálati terhet lényegesen meghaladó magyar költségvetési kamatkiadás hozzávetőleg 1/3–2/3 arányban származik a magasabb hozamokból, valamint az államadósság nagyobb mértékéből.

1. táblázat

Az államadósság mértéke, átlagos hozama és a költségvetés kamatkiadása

2007	Átlagos adósság	Átlagos implicit kamatláb	Átlagos kamatkiadás
Euróövezet	54,5%	4,4%	2,5%
Visegrádi hármak	34,4%	4,8%	1,7%
Magyarország	66,0%	6,2%	4,1%

Forrás: Eurostat

Ez utóbbi arány azért tekinthető kedvezőtlennek, mert míg az államadósság implicit kamatlába (az adósság átlagos finanszírozási költsége) egy sikeres konvergenciapálya mentén viszonylag gyorsan lecsökkenhet, az adósság GDP-arányos mértéke rövid távon adottságnak tekinthető. A konvergenciaprogramban szereplő, kismértékű elsődleges többlet és 3-4 százalékos körüli gazdasági növekedés mellett alig 1-2 százalékpontos csökkenés adódik a jelenlegi 66 százalékos adósságrátából. Következésképpen – bár a kamatkiadások jelenlegi szintje jelentősen hozzájárul a költségvetés regionális összevetésben magas kiadási szintjéhez – a mozgástér, amelyen keresztül mérsékelhetjük az állami újraelosztás mértékét, meglehetősen limitált.

2.2. Torzítások az elsődleges kiadások szintjében

A leírtakból következik, hogy ha az összehasonlítást a kamatkiadások nélküli költségvetési kiadások alapján végezzük el, a magyar újraelosztási mérték kevésbé tűnik kiugrónak, ugyanakkor még mindig több mint 7 százalékponttal meghaladja szűkebb régióink átlagát (2. táblázat).

2. táblázat

Főbb államháztartási mutatók a visegrádi országok esetében

GDP százalékában, 2007	Egyenleg	Kiadások	Bevételek	Elsődleges kiadások
Magyarország	-5,5	50,1	44,6	46,0
Csehország	-1,6	42,4	40,8	41,3
Lengyelország	-2,0	42,4	40,4	39,8
Szlovákia	-2,2	36,9	34,7	35,5
Visegrádi hármak (CZ, PL, SK) átlaga	-1,9	40,6	38,6	38,9
Eltérés Magyarország és a visegrádi hármak átlaga között	-3,6	9,5	6,0	7,1

Forrás: Eurostat

A táblázatból az is látszik, hogy a kiadások mellett az állami bevételek is rendre magasabbak Magyarországon esetében, ami elsősorban a magasabb adókulcsok következménye. A magasabb adókulcsok azonban a költségvetés bruttó elszámolása miatt felfelé torzíthatják az egyes költségvetési kiadásokat. A magasabb szja- és tb-járulékkulcsok az állami alkalmazottak utáni bérkiadásokat, a magasabb áfakulcsok pedig az állam által vásárolt javak és szolgáltatások utáni kiadásokat növelik meg oly módon, hogy az tulajdonképpen csak az állam egyik zsebéből a másikba fizetést jelent. Ha az államnak a magánszektorttal szembeni jövedelemelvonására és újraelosztására vagyunk kíváncsiak, akkor érdemes korrigálni ezekkel a hatásokkal a bevételi és kiadási főszámokat.

Az adórendszer egyéb torzításokat is okozhat a költségvetés kiadási főösszegében. Szlovákiában például a családtámogatások egy részét adókedvezményként nyújtják, így az nem jelenik meg explicit kiadásként, Lengyelországban pedig megadóztatják a nyugdíjakat. Míg az előbbi lefelé, az utóbbi felfelé torzízza a költségvetési kiadásokat és bevételeket.

További – és az utóbbi időben megnövekedett jelentőségű – torzítást okoz az Európai Unióból érkező támogatások elszámolása. Az EU-transzferek egy része a költségvetést elkerülve, közvetlenül jut el a támogatottakhoz, míg másik része „átfolyik” a hazai költségvetésen. Ezen támogatások aránya, illetve az egyes országok gyakorlata ebben a tekintetben eltérő, így más-más mértékben hatnak az EU-transzferek a költségvetés bevételi és kiadási száraira.

Az alábbi torzító tényezők teljes körű figyelembe vétele Magyarország és Szlovákia összehasonlításakor az elsődleges kiadások 10,5 százalékos GDP-arányos eltérését 6,4 százalékra mérsékli (3. táblázat).

3. táblázat

**Az alkalmazott korrekciók és hatások az elsődleges kiadási szintekre
Magyarország és Szlovákia esetén**

GDP százalékában, 2007	Szlovákia	Magyarország	Eltérés
A. Teljes elsődleges kiadások	35,5	46,0	10,5
<i>Korrekciók:</i>			
1. szociális támogatások elszámolása	0,5	-0,1	-0,6
2. munkáltatói járulékok	-1,6	-2,8	-1,2
3. az állami bérek adótartalma	-1,0	-2,4	-1,4
4. állami fogyasztás adótartalma (áfa)	-0,8	-1,3	-0,4
5. EU-tól kapott transferek államon átfolyó része	-0,2	-0,7	-0,5
B. Alkalmazott korrekciók összesen (1+...+5):	-3,1	-7,2	-4,1
C. Módosított elsődleges kiadások (A+B)	32,4	38,8	6,4

Forrás: Eurostat, illetve MNB-számítás

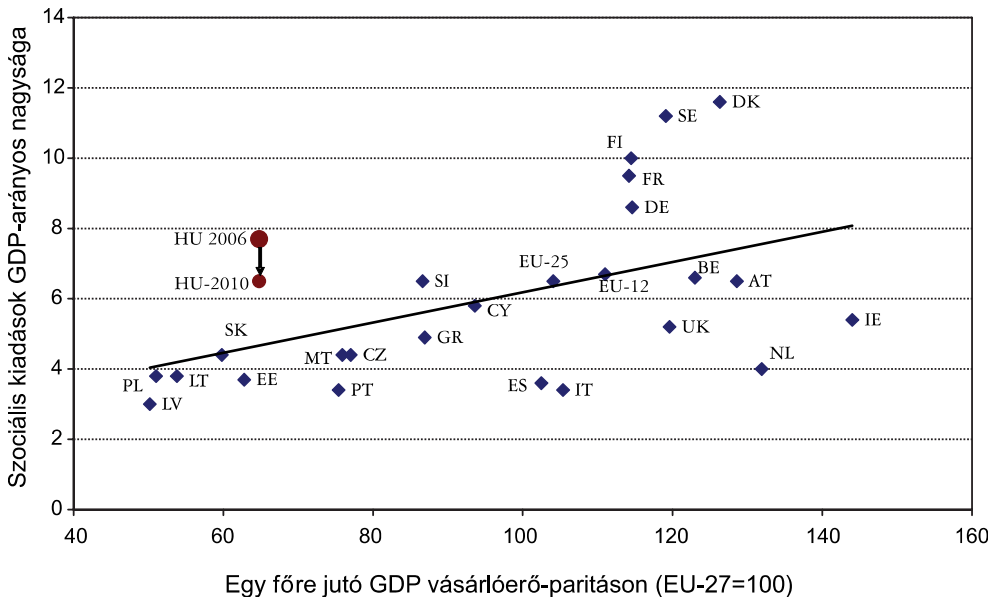
Fontos hangsúlyozni, hogy az alkalmazott korrekciók – jellegüknél fogva – kevésbé érintik a lakossági transfereket (nyugdíjak, szociális kiadások), inkább az egyéb területeken (kölségvetési szervek bér- és dologi kiadásai) jelentősek.

2.3. *Eltérések a költségvetés elsődleges kiadásaiban*

Sokat hangoztatott álláspont, hogy a magyar költségvetés magas újraelosztási arányában a szociális kiadások fejlettségünkhöz képest magas szintjének van meghatározó szerepe. Az 5. ábra alátámasztja ezt az állítást, hiszen 2006-ban a nyugdíj nélkül vett szociális kiadások 7,7 százalékos GDP-arányos mértéke közel duplája volt Csehország, Szlovákia és Lengyelország 4,2 százalékos átlagos szintjének és a régi EU-tagok (EU-12) 6,7 százalékos átlagát is meghaladta. Ugyanakkor az is látszik, hogy a konvergenciaprogram végrehajtásával a szociális kiadások szintje GDP-arányosan jelentősen mérséklődik, bár a különbség 2010-ben várhatóan még így is számottevő marad.

5. ábra

A szociális kiadások GDP-arányos nagysága az egy főre jutó GDP függvényében az EU-ban (2006)

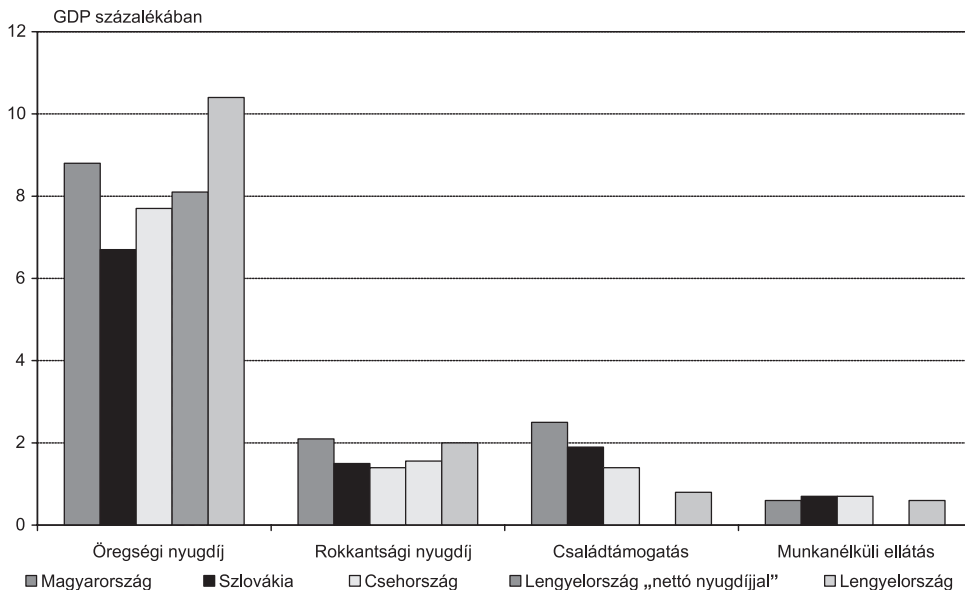
Forrás: Eurostat, illetve a 2008-as költségvetési törvényjavaslat melléklete

A nyugdíjkiadásokat is magába foglaló, legfontosabb lakossági transferek esetében azt látjuk, hogy míg a munkanélküli ellátásra fordított kiadások mértékében – a munkanélküliség eltérő szintje ellenére – nincsen jelentős eltérés a visegrádi országok között, a családtámogatási rendszer messze Magyarországon a legnagyobb (6. ábra).

Az öregségi és a rokkantsági nyugdíj esetében az összehasonlítást nehezíti, hogy Lengyelországban a nyugdíjakat megadóztatják. Ha azonban ezt korrigálva, a „nettó nyugdíjat” hasonlítjuk össze, akkor a nyugdíjkiadások esetében is egyértelmű Magyarország „elsőbbisége”.

6. ábra

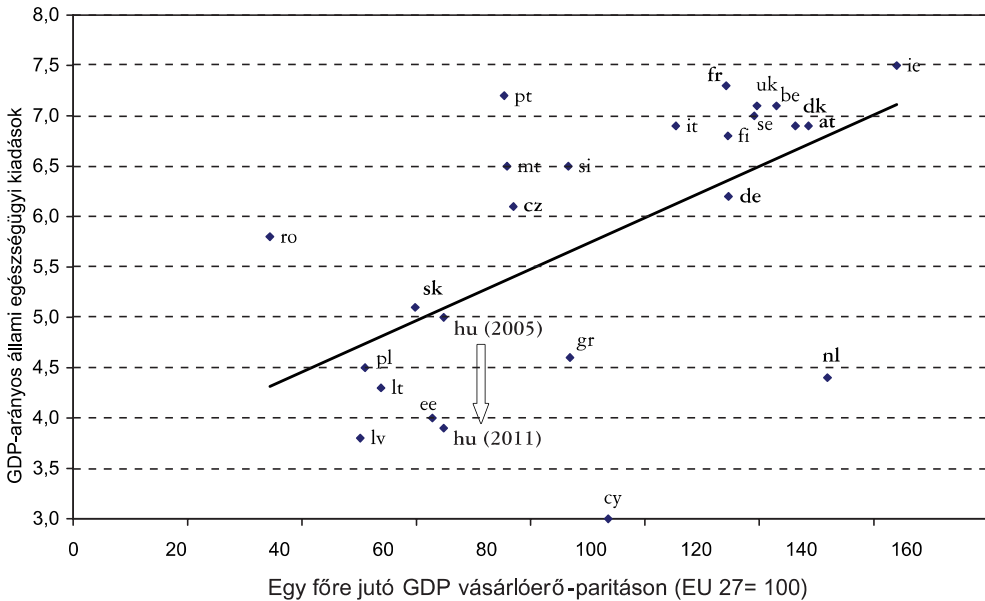
Egyes lakossági transzferok GDP-arányos szintje a visegrádi négyek esetében (2005)

Forrás: Eurostat, ESPROSS-statisztika

A szociális- és nyugdíjkiadásokkal szemben, egészen más a helyzet az állami egészségügyi kiadások terén. Itt Magyarország helyzete a költségvetési kiigazítás előtt inkább átlagosnak volt mondható, ugyanakkor a konvergenciaprogram időhorizontján ezen tétel esetében GDP-arányosan jelentős csökkenés várható, amivel az egészségügyre fordított kiadások GDP-arányos mértéke várhatóan már az EU legszegényebb országai szintjére süllyed (7. ábra).

Az állami egészségügyi kiadások GDP-arányos nagysága az egy főre jutó GDP függvényében az EU-ban (2006)

Forrás: Eurostat, illetve a 2008-as költségvetési törvényjavaslat melléklete

Az oktatás területén a kiigazítás előtt az állami kiadások szintje némileg meghaladta a régió másik három országának átlagát (6,5 százalék, szemben az átlagos 5 százalékkal), 2010-re azonban várhatóan a 2005-ös régiós átlag közelébe csökken a magyar GDP-arányos kiadási érték. Hasonló elmozdulás figyelhető meg a klasszikus állami feladatok közé tartozó közszolgáltatás, védelem és rendvédelem esetében is.

3. A KÖLTSÉGVETÉS KIADÁSI SZERKEZETE ÉS A GAZDASÁGI NÖVEKEDÉS

Az utolsó kérdés, amire a jelen cikkben keresem a választ, hogy a magyar költségvetés kiadási szerkezetében megfigyelhető eltérés és a konszolidáció során bekövetkező változás milyen hatást gyakorolhat a hazai gazdasági növekedésre. Fontos hangsúlyozni, hogy itt nem a költségvetési kiigazítás keresletszűkítő hatása és a jelenlegi, a régió többi országától elmaradó növekedési teljesítmény összefüggésére kívánok fókuszálni, hanem arra, hogy a magyar költségvetés kiadási szerkezte – az elmélet és a nemzetközi tapasztalatok alapján – várhatóan hogyan befolyásolja a *hosszabb távú* növekedési kilátásokat.

Minden gazdasági szektor esetében a növekedési potenciál szempontjából első körben az a lényeges, hogy a kiadások minél nagyobb része legyen tőkekiadás, szemben a folyó

kiadásokkal. Ez nemcsak a magánszektorra, hanem az államháztartásra is igaz. Az állam esetében azonban a folyó kiadások egy része (oktatás, egészségügy) is tágabb értelemben beruházásnak tekinthető. Sőt, a nemzetközi tapasztalatok szerint ez utóbbinak, a humán tőkébe történő beruházásnak hosszabb távon sokkal egyértelműbben kimutatható a növekedésserkentő hatása. Ez a koncepció húzódik meg azon osztályozás mögött, amelyik különbséget tesz a gazdasági növekedést hosszabb távon serkentő, „produktív” kiadások (oktatás, egészségügy, állami közszolgáltatások) és „nem produktív” kiadások (szociális kiadások, nyugdíj) között.

A 2006-ban elkezdődött, fiskális konszolidáció ebből a szempontból nem tekinthető kedvezőnek. Miközben az összes államháztartási kiadáson belül a produktív kiadások (állami közszolgáltatások, egészségügy, oktatás) súlya mérséklődött, a GDP-arányos értékek kismértékű csökkenése ellenére a tipikus nem produktív kiadások aránya a teljes kiadáson belül tovább emelkedik (4. táblázat).

4. táblázat

Az elsődleges kiadások funkcionális megoszlása

	EMU 2005	Visegrádi hármak 2005	Magyar- ország 2005	Magyar- ország 2007	Magyar- ország 2010
Állami működési funkciók	15,5	19,0	16,6	14,3	14,6
Jóléti funkciók	75,9	68,7	70,1	69,8	72,5
Oktatás	11,3	12,6	13,9	12,7	12,5
Egészségügy	14,6	13,2	10,9	10,5	10,0
Nyugdíjkiadások	28,6	24,7	19,7	21,0	23,4
Szociális- és lakástámogatás	17,6	13,4	20,9	20,5	20,9
Környezetvédelem, kultúra	3,8	4,7	4,6	5,1	5,7
Gazdasági funkciók	8,6	12,3	13,3	15,7	12,6
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Összes elsődleges kiadás a GDP százalékában	44,4	39,6	47,0	46,1	42,5

Forrás: Eurostat, PM

A szociális kiadások esetében a támogatott lakáshitelek visszaesése, a gázártámogatás csökkentése és a szociális kiadásoknak „csak” az inflációval történő indexálása miatt azok GDP-arányos súlya 2005 óta csökken, azonban részarányuk az összes állami kiadásból ennek ellenére közel állandó. A nyugdíjak esetében szintén sor került számos fontos intézkedésre: a nyugdíjba vonulás effektív időpontjának kitolása, az indulónyugdíj-megállapítás szabályainak változtatása a helyettesítési ráta csökkentésén és a valorizációs szabályok megváltozásán

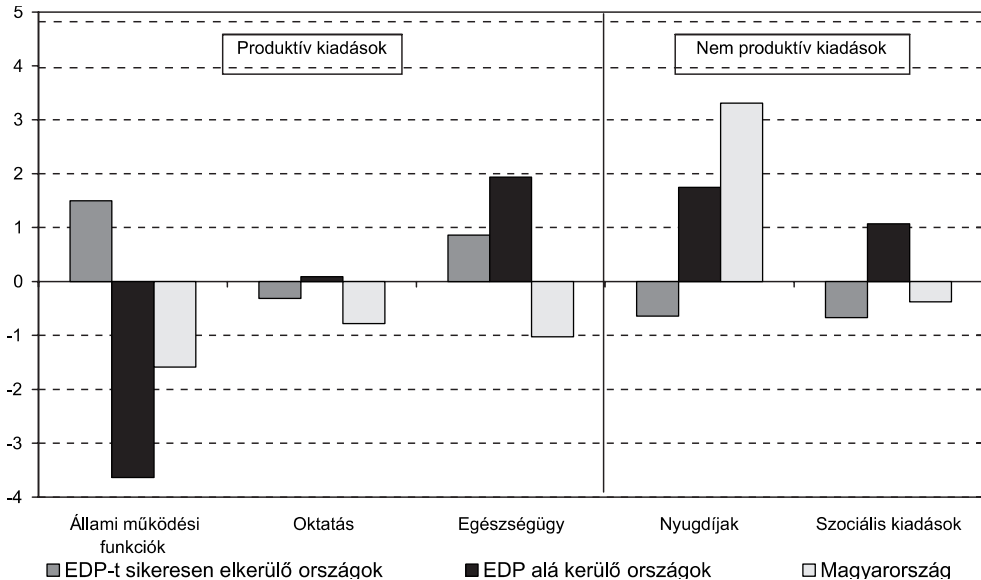
keresztül, valamint a rokkantnyugdíjazás szabályainak szigorítása. Mindezek azonban egyelőre csak arra voltak elegendők, hogy megállt a GDP-arányos nyugdíjkiadások 2000 óta tartó emelkedése, de az összes állami kiadáson belüli súlya 2010-ig tovább emelkedik.

Mindez azért is érdemel külön figyelmet, mert a gazdaság hosszú távú növekedési teljesítménye az adóbevételeken keresztül alapvetően befolyásolja az egyensúlyteremtés hosszú távú sikerességét. Jó példa erre az eurozónát létrehozó országok tapasztalata. Az euro bevezetése előtt a legtöbb országban történt valamilyen mértékű költségvetési konszolidáció annak érdekében, hogy a csatlakozás feltételét jelentő, 3 százalékos államháztartási hiánycélt teljesítsék. 1999 óta azonban a kiigazítást végrehajtó 10 országból 5 újra elérte vagy meghaladta a 3 százalékos hiányszintet, és ún. EDP (túlzottdeficit-eljárás) alá került.

Ha összehasonlítjuk az EDP-t a mai napig sikeresen elkerülő, illetve az utólag sikertelennek bizonyult hiánycsökkentést végrehajtó országok tapasztalatait, akkor azt látjuk, hogy jelentős különbség van a két országcsoport között abból a szempontból, hogy hogyan alakították át a konszolidáció során a költségvetésük kiadási arányait. Míg az utólag fenntarthatónak bizonyult hiánycsökkentések forrása a nyugdíjak és a szociális kiadások mérséklése volt, a sikertelen országok elsősorban az állami működési funkciókon próbáltak spórolni (sok esetben a közszféra bérfelgyasztásával), és az ő esetükben a nyugdíjak és szociális kiadások súlya emelkedett az összes kiadáson belül (8. ábra).

8. ábra

**A kiadási szerkezet változása az EDP-t a későbbiekben is elkerülő,
és később az EDP alá eső országokban (1993–1999),
valamint Magyarországon (2005–2010)**

Megjegyzés: az EDP-t sikeresen elkerülő országok: Ausztria, Belgium, Finnország, Hollandia, Írország; az EDP alá kerülő országok: Franciaország, Görögország, Németország, Olaszország, Portugália

Forrás: Elemzés a konvergenciafolyamatokról, MNB [2008].

Ha az összehasonlítást kiegészítjük a konvergenciaprogram által előrejelzett folyamatokkal, látható, hogy a magyar kiigazítás a később sikertelennek bizonyult kiigazítókhoz hasonlóan, nagymértékben támaszkodik a klasszikus állami funkciókon történő megtakarításokra, miközben igen jelentős mértékben engedi a nyugdíjkiadások súlyának növekedését. Ugyanakkor a sikeres országokhoz hasonlóan, a szociális kiadásokon is megcéloz némi megtakarítást. Szembetűnő azonban: mindkét országcsoporthoz képest eltér abban, hogy mekkora megtakarításokra törekszik az oktatási és az egészségügyi kiadások esetében.

IRODALOMJEGYZÉK

- Állami Számvevőszék [2007]: Államreform, közpénzügyi reform: Nemzetközi trendek és hazai kihívások, Állami Számvevőszék Fejlesztési és Módszertani Intézet
- CEMI [2006]: Makróegyensúly és gazdasági növekedés, CEMI, 2006
- EC [2006]: Public Finances in EMU 2006, European Commission, 2006
- EC [2007]: Public Finances in EMU 2007, European Commission, 2007
- A Magyar Köztársaság 2007. decemberi aktualizált konvergenciaprogramja, www.pm.gov.hu
- MNB [2006]: Elemzés a konvergenciafolyamatokról, Magyar Nemzeti Bank, 2006. december
- MNB [2008]: Elemzés a konvergenciafolyamatokról, Magyar Nemzeti Bank, 2008. március